

In memoriam: Sjoerd Braaksma

Op 16 februari 1999 overleed Sjoerd Braaksma onverwacht na een kort ziekbed. Veel vrienden en kennissen uit de kringen van vogelonderzoek en natuurbescherming reageerden met ongelof, verdriet en gemis op het overlijdensbericht van Sjoerd. Op verzoek van de redactie van *Het Vogeljaar* heb ik onderstaand artikel geschreven om mijn fijne vader en beste vogelvriend te herdenken. Zijn levenslange interesse en passie voor vogels vormen daarbij een rode draad zowel voor, tijdens, als na zijn beroepsmatige bemoeienis met vogelstudie en vogelbescherming. De inhoud van dit artikel is gebaseerd op geraadpleegde literatuur, aangevuld met talrijke persoonlijke herinneringen aan de man die mij kennis van en liefde voor vogels, vleermuizen, natuur en mensen heeft bijgebracht.

Sjoerds jeugtherinneringen (1924-1947): van eilverzamelaar tot vogelonderzoeker

Sjoerd werd op 19 april 1924 te Roermond geboren en verkreeg zijn eerste kennis van de natuur via zijn vader (die hem op tweejarige leeftijd al vogelnesten toonde) en zijn opa (die bij zijn boerderij in Beetgum nestkasten en een voedertafel had geplaatst, doch tevens nesten van 'schadelijke' soorten verstoorde). Vanwege het werk van zijn vader verhuisde Sjoerd in de periode 1924-1936 erg vaak en woonde achtereenvolgens te Roermond, Panheel, Den Haag, Den Oever, De Haukes, Den Haag, Leerdam, Dordrecht en Den Bosch. Gevolg van deze verhuizingen was dat Sjoerd met uiteenlopende plaatsen, terreinen, mensen en vogelsoorten werd geconfronteerd. Zijn belangstelling voor vogels was aanvankelijk vooral op hun nesten gericht; evenals veel andere jongens verzamelde Sjoerd eieren voor een privécollectie. Zijn natuurminnende vader stond dit toe onder voorwaarde dat Sjoerd niet meer dan één ei per soort meenam. Naast zijn vader leerde Sjoerd meer van vogels en het vinden van hun nesten via S. Bangma (weidevogels, Friesland) en B. Vermeulen (zangvogels, Noord-Brabant).

Het herkennen van vogelsoorten was in het Interbellum voor beginnelingen nog een lastige zaak. Naast genoemde leermeesters vormden de veldgids *Wat vliegt daar?* alsmede een 6x30-verrekijker belangrijke hulpmiddelen. In de jaren 1940-1943 studeerde Sjoerd aan de Rijks Hogere Tuinbouwschool te Boskoop en woonde in bij de families Klomp en Splinter te Gouda. In deze periode mocht hij herhaald mee op excursie met de voorzitter van de Vogelwerkgroep der Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJJN), Herman Klomp, waarbij hij nieuwe vogelkennis verwierf en voorts in Boskoop een nieuwe NJN-afdeling poogde op te richten.

In de jaren 1943-1946 werkte Sjoerd als onderduiker in de Noordoostpolder (aanleg ontwateringsgeulen) en vervulde vanaf november 1944 zijn militaire dienst als vrijwilliger bij het wachtbataljon van de Binnenlandse Strijdkrachten (BS).

In de jaren 1944 en 1945 bleef hij vogelnesten zoeken, waarbij veel eieren niet in de collectie maar in hongerige magen verdwenen! Na zijn militaire dienst werd Sjoerd als 'technische hulp' aangesteld bij Staatsbosbeheer, aanvankelijk als boswachter in het Ulvenhoutse Bos.

In de periode van maart 1946 tot september 1947

begeleid hij bosarbeiders, ontmoet houtdieven en smokkelaars, rekruteert drijvers voor jachtpartijen, maakt kennis met vogelringwerk (kapelaan A.C.J. Fick) en stootvogelbedreigingen en geniet van de rijke broedvogelbevolking in de Brabantse Boswachterij. Als er bij de nieuwe stafafdeling Natuurbescherming en Landschap een vacature ontstaat voor een ornitholoog, solliciteert Sjoerd en wordt (ondanks zijn nog beperkte vogelkennis) aangenomen als technisch vogelkundige en natuurbeschermingsambtenaar.

Sjoerds werkzaamheden als beroepsornitholoog (1947-1986)

Vanaf september 1947 tot 1 mei 1986 is Sjoerd als vogelkundige werkzaam bij Staatsbosbeheer bij de afdeling Natuurbescherming en Landschap (na reorganisaties later aangeduid als afdeling Technische Zaken van de Inspectie Natuurbehoud of Dienstvak Natuurbehoud) in de rangen van technische hulp tot hoofdamtenaar A. Hoewel zijn standplaats en kantoorruimte zich in Utrecht bevinden, omvat zijn werkgebied geheel Nederland. Bij zijn verhuizing naar Utrecht-Stad (in augustus 1952) speelt zijn huwelijk met Alie Duursma (geboren 1928) een belangrijker rol dan zijn standplaats. Hoewel ook in het centrum van Utrecht bijzondere vogels kunnen worden opgemerkt en Sjoerd beroepsmatig veel tijd in natuurgebieden doorbrengt, is hij blij met de mogelijkheid om (na de geboorte van zijn beide dochters en zoon) in het Lekdorp Vreeswijk te kunnen wonen (vanaf juli 1966 tot zijn sterfdag in 1999). Met behulp van de fiets, openbaar vervoer, boten, te voet en soms 'carpoolend' met collega's weet Sjoerd ook de meest ontoegankelijke stukjes Nederland te bereiken voor het tellen, onderzoeken en/of ringen van zijn gevederde vrienden. Daarnaast vormen vakliteratuur, briefwisselingen, telefonische en mondelinge contacten, bezoeken van symposia, bijeenkomsten en lezingen kanalen om met collega-vogelaars en andere mensen vogelkundige informatie uit te wisselen. Voor familie, burens, collega's en vrienden is het zonnklaar dat Sjoerds werk, hobby's en passies elkaar sterk overlappen. Om alle vogel-gerelateerde activiteiten van Sjoerd in de periode 1947-1986 chronologisch en/of thematisch te beschrijven is meer tijd en ruimte nodig dan in het kader van dit artikel beschikbaar is.

Derhalve volgt hieronder een globale samenvatting van zijn activiteiten op de gerelateerde ter-

Sjoerd geeft voorlichting en verstrekt informatie over vogels, vleermuizen en natuurbescherming aan uiteenlopend publiek, Internationaal Ornithologisch Congres in Den Haag, september 1970.

reinen van vogelonderzoek, vogelpublicaties, ringonderzoek en 'overige bezigheden'. Voor nadere informatie wordt verwezen naar de geraadpleegde literatuur.

Vogelonderzoek: gebiedstellingen en soortgerichte inventarisaties

Als Sjoerd in de herfst van 1947 zijn loopbaan als vogelkundige start, ontdekt zijn chef dr. M.F. Mörzer Bruyns (later hoogleraar Natuurbehoud) spoedig diens sterke en zwakke kanten. Terwijl Sjoerd veel kennis heeft vergaard van uiteenlopende vogelsoorten, blijkt in 1947 zijn kennis van zangvogelkroepen, zee- en wadvogels, aantalschattingen en broedvogelkarteringstechnieken in de ogen van zijn chef nog ondermaats. Gelukkig onderkent Mörzer Bruyns de leergierigheid en het enthousiasme van zijn leerling, die hij tevens stimuleert om gegevens vast te leggen in dagboeken, verslagen en publicaties. Met snel groeiende kennis en veldervaring verricht Sjoerd broedvogelinventarisaties in bedreigde of aan te kopen natuurgebieden (moerassen, heiden, hoogvenen, eendenkooien, weidevogelreservaten), graslanden, Waddeneilanden en bosgebieden. Naast eigen inventarisatiegegevens verzamelen Sjoerd en zijn collega's tevens informatie van lokale natuurkenners, waardoor van veel bestaande, geplande en bedreigde natuurgebieden in de jaren vijftig voor de eerste maal de broedvogelpopulaties kunnen worden vastgelegd. Voor het weidevogel- en bosvogelonderzoek worden enkele gebieden jarenlang onderzocht om populatie-ontwikkelingen te monitoren. Tevens worden hierbij verschillen onderzocht

tussen meer en minder natuurlijke typen bos of grasland. Speciale vermelding verdient het door Sjoerd gedurende dertig jaar uitgevoerde broedvogelonderzoek in het Noord-Drentse natuurgebied Mensinghe (1964-1994). Gestart als een onderzoek om de effecten van het plaatsen van nestkasten op de broedvogelstand (van holenbroeders en overige soorten) te bepalen, blijkt deze langjarige gebiedsgerichte inventarisatie tevens andere resultaten op te leveren.

Het Mensinghe-onderzoek vormt niet alleen een vroeg voorbeeld van BMP-inventarisaties, maar levert ook aanwijzingen inzake overlevingsproblematiek bij uiteenlopende soorten 'langeafstandtrekkers'. Als Sjoerd in 1986 met de VUT gaat, betreft hij het dat zijn opvolger (Frank de Roder) het Mensinghe-project niet 'overneemt'. Omdat zijn voormalige werk zijn hobby blijft, zet Sjoerd zijn inventarisaties te Mensinghe voort (veelal samen met Cor van Leeuwen) tot 1995. Helaas heeft hij zijn plannen om de Mensinghegegevens - samen met Dick Jonkers - nader te analyseren en publiceren niet mogen realiseren. Naast het Mensinghe-project verricht Sjoerd vanaf het einde der jaren vijftig vooral broedvogeltellingen in het kader van provinciale, regionale en landelijke avifauna's, alsmede in ruilverkavelings- en herinrichtingsgebieden.

Tot de gebiedsgerichte onderzoeken kunnen ook de periodieke tellingen van watervogels, ganzen en wadvogels worden aangemerkt. Grote kennisiaten inzake pleisterplaatsen van ganzen, Kraanvogels en overige watervogelconcentraties worden door Sjoerd met hulp van collega's en lokale vogelinformanten opgevuld. In het Waddengebied verricht Sjoerd onder meer maandelijks tellingen op Terschelling (Boschplaat 1951-1953), Vlieland (1953-1956), Griend, Rottumeroog en Rottumerplaat (1960-1965) en de Groninger kust (1963-1966). Op de laatstgenoemde 'onbewoonde' eilandjes verricht Sjoerd naast (broed)vogeltellingen voorts ringonderzoek in de aanwezige meeuwen- en sternkolonies. Het zilvertmeeuwingonderzoek (vanaf 1954-1968) heeft sterk bijgedragen tot het stopzetten van het (met strychnine en later chloralose) vergiftigen van deze soort, terwijl veel resultaten zijn verwerkt in de dissertatie van dr. A.L. Spaans.

Hoewel sterns in deze periode niet moedwillig worden vergiftigd, signaleert en documenteert Sjoerd een macabere afname, die kan worden gerelateerd aan overmatig gebruik van bepaalde bestrijdingsmiddelen. Zowel bij gebiedsinventarisaties, in gesprekken met lokale vogelaars als in beschikbare literatuur besteedt Sjoerd aandacht aan bijzondere broedvogelsoorten die schaars of kwetsbaar (kolonievogels) zijn. In de jaren 1947-1954 publiceert hij samen met dr. G.C.A. Junge landelijke broedvogeloverzichten (als voorloper van het huidige Sovon-BSP-project) in Ardea. Daarnaast stelt Sjoerd overzichten samen inzake voorkomen, verspreiding en aantalsontwikkeling van Blauwe Reiger, Roerdomp, Woudaapje, Wulp, Kempmaan, Kwartelkoning, Stormmeeuw en Vissief. Vanaf 1962 tot 1986 houdt Sjoerd zich intensief bezig met het inventariseren, monitoren, ringen en bescher-

men van een bedreigde soort: de Kerkuil. Zijn betrokkenheid met juist deze soort berust op een toevallige samenloop van omstandigheden. In 1962 verhuist het Vogeltrekstation van Leiden naar Arnhem en wordt aan alle ringers gevraagd hun ringactiviteiten tijdelijk te beperken. Voor Sjoerd betekent dit een tijdelijke beperking van een van zijn zomeractiviteiten: het ringen van zilvermeewupull. Het is dr. Anne van Wijngaarden van het Rijksinstituut voor Veldbiologisch Onderzoek ten behoeve van het Natuurbehoud (Rivon) die Sjoerd adviseert om zijn zomerwerk te richten op kerkzolders en -torens, teneinde het voorkomen van vleermuizen in kaart te brengen. Terloops ontdekt Sjoerd dat vleermuisloze kerken in veel gevallen worden bewoond door postduiven of Kerkuilen. Vanaf 1962 tot 1986 bezoekt hij ruim 1300 kerken (deels verscheidene malen) en verzamelt daarnaast ook gegevens inzake 'buitenkerkelijke' vleermuizen en Kerkuilen. Door ringonderzoek, onderzoek in kerken, boerderijen en oude gebouwen en contacten met zeer veel informanten verkrijgt Sjoerd veel kennis van voorkomen, verspreiding, broed-, voedsel- en trekgedrag alsmede doodsoorzaken van de Kerkuil. In nauwe samenwerking met Vogelbescherming worden maatregelen getroffen (onder andere nestpremies, nestbewaking, voorlichting, plaatsing van broedkasten, soortbeschermingsplan) om deze kwetsbare uilensoort te ondersteunen. Ondanks de enorme betrokkenheid van Sjoerd bij het wel en wee van *Tyto alba* was deze soort niet speciaal zijn 'lievelingssoort'. Sjoerd was in de ban van alle in het wild levende vogelsoorten!

Vogelpublicaties: Sjoerd als rapporteur, auteur en redacteur

Ambtshalve en uit interesse heeft Sjoerd veel tijdschriften, onderzoeksverslagen, handboeken, determinatiewerken en literatuur over vogels geraadpleegd en/of aangeschaft. Naast leesmappen met vakliteratuur en zelf aangeschafte publicaties had hij toegang tot avifaunistische en ornithologische periodieken, rapportages en boeken in de bibliotheken en archieven van Staatsbosbeheer, Rivon, het latere Rijksinstituut voor Natuurbeheer (RIN) en huidige Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek Dienst Landbouwkundig Onderzoek (IBN-DLO), Vogelbescherming en de Nederlandse Ornithologische Unie (NOU). Door de combinatie van grote nieuwsgierigheid, leergierigheid en een zeer goed geheugen kon Sjoerd zijn groeiende kennis van vogels en natuurbescherming gebaseerd op eigen veldervaringen en onderzoek, nader onderbouwen, uitbreiden of relativeren met behulp van zijn brede kennis van historische en actuele literatuur. Zowel bij mondelinge als schriftelijke informatie-overdracht werd een correcte bronvermelding door hem van groot belang geacht. Vanuit een economisch perspectief had Sjoerds betrokkenheid bij vogelpublicaties een dubbel karakter. Enerzijds was hij een consument om zijn vogelkennis en inzichten te vergroten. Anderzijds was hij een groot producent, om zijn groeiende kennis en inzichten over te dra-

gen aan uiteenlopende doelgroepen. Een overzicht van alle vogelpublicaties waaraan Sjoerd heeft meegewerkt is in het kader van dit artikel niet mogelijk. Enerzijds is een tamelijk volledig chronologisch overzicht verschenen van zijn gepubliceerde artikelen en bijdragen in de periode 1949-1984 ter gelegenheid van zijn veertigjarig ambtsjubileum (G.C. Boere 1984), anderzijds ontbreekt een dergelijke bibliografie inzake zijn vogel- en zoogdierpublicaties in de periode 1984-1999 tot op heden. Derhalve wordt hieronder slechts een globale schets geboden van Sjoerds activiteiten als vogel- en natuurbeschermingspublicist.

Zoals reeds vermeld is het baas en leermeester Mörzer Bruyns die Sjoerd stimuleert om een waarnemingsdagboek bij te houden (serie van 1947-1999), inventarisatie- en onderzoeksgegevens op kaarten en in ambtelijke verslagen vast te leggen (dossiers van 1947-1986 bij Staatsbosbeheer en van 1986-1999 in privé beheer) en 'last but not least', tevens artikelen over vogelonderzoek en natuurbescherming te publiceren. De serie dagboeken van Sjoerd (waarin vrijwel dagelijks faunistische en in mindere mate floristische waarnemingen werden opgetekend) vormt een handgeschreven, historisch-chronologisch en avifaunistisch-uniek 'archief'. Deze dagboeken worden thans beheerd door auteur dezes en worden later mogelijk overgedragen aan de Samenwerkende Organisaties Vogelonderzoek Nederland (Sovon). Betreffende de vele duizenden inventarisatiekaarten en excursierapporten die Sjoerd ambtshalve (of in vrije tijd) produceerde, kan worden opgemerkt dat deze niet (extern) gepubliceerde basisrapportages op papier of digitaal zijn opgeslagen in het NatuurWetenschappelijk Archief (NWA) bij Staatsbosbeheer. Zowel de unieke dagboeken als de intern-ambtelijke rapportages (in beperkte oplage in gestencilde vorm verspreid) kunnen worden beschouwd als het product van een (vogel)publicist in administratief-rapporterende zin. Bij de start van deze basale notities als vogelrapporteur kreeg Sjoerd adviezen en voorbeelden van Mörzer Bruyns en zijn voorganger Wim Resoort. De start van Sjoerd als auteur en vogelpublicist voor een breder lezerspubliek valt in 1949, wanneer hij (met ir. W.G. van der Kloot als tweede auteur) het artikel Burgerlijke stand voor vogels publiceert in de Toeristenkampioen 12 (6): 169-172. Vanaf 1950 tot 1986 publiceert hij jaarlijks twee tot veertien artikelen, soortbeschrijvingen of hoofdstukteksten voor zeer uiteenlopende periodieken en boekwerken. De tijdschriften waarin Sjoerd (in veel gevallen samen met co-auteurs) zijn artikelen publiceert, kunnen op basis van doelstelling en lezersgroep in een drietal categorieën worden verdeeld. De eerste categorie periodieken betreft 'vakbladen' voor vogelaars, zoogdierkundigen en natuurbeschermers zoals *Ardea*, *Limosa*, *Het Vogeljaar* (tussen 1958 en 1992 vijftien artikelen), *De Lepelaar/Vogels*, *Alauda*, *De Wielewaal*, *Watervogels*, *Lutra*, *Lynx*, *De Levende Natuur* en *Natura*. Tot deze categorie kunnen ook de tijdschriften van lokale of regionale vrijwilligersorganisaties worden gere-

Sjoerd voorziet allerlei vogelsoorten van een ring, waaronder deze fraaie Klapkester, Rottumerplaat, 15 oktober 1978. Foto: Dick Jonkers.

kend, waaronder Brabantia, De Pieper, De Korhaan, Vanellus, De Braakbal/Kruisbek, Van Buiten, De Dompvoorn en De Roodborsttapuit. In deze vakbladen worden vooral resultaten van literatuurstudies en veldonderzoek (gericht op gebieden, regio's, soorten of soortsgroepen) samengevat, ook worden beknopte artikelen geplaatst die betrekking hebben op bijzondere waarnemingen van soorten, afwijkende gedragingen en specifieke bedreigingen. Tot de co-auteurs behoren onder meer M.F. Mörzer Bruyns, W.Th. Knippenberg en V. Langenhoff, G.C.A. Junge, G. Middelman, A. van Wijngaarden, F. Alleyn, Chr. van Orden, G.H. Glas, O. de Bruijn, D.A. Jonkers, C. van Leeuwen, G.C. Boere en D.F. Wammes.

De tweede categorie periodieken omvat een heterogene groep vakbladen voor specifieke beroepsgroepen als biologen (Beaufortia, Bulletin of the ICBP, Natuurhistorisch Maandblad, Bijdragen tot de Dierkunde, Periodicum Biologorum), natuurbeheerders (Bosbouwvoorlichting, Natuur en Landschap, Stamblad), kerkbeheerders (De Kerkvoogdij), boeren (De Boerderij) en politie (Politie Dieren- en Milieubescherming). Ook de artikelen die Sjoerd publiceert in tijdschriften voor medewerkers van TNO (TNO-Nieuws), vogelringers (The Ring), jagers (De Nederlandse Jager) alsmede liefhebbers van grotten (Speleo) en Waddengebied (Waddenbulletin) vallen onder deze categorie. In deze periodieken worden slechts eenmaal of enkele artikelen van Sjoerd geplaatst, die vooral betrekking hebben op voorkomen, bedreigingen en beschermingsmaatregelen van vleermuizen en Kerkuilen. Co-auteurs

bij enkele publicaties zijn M.F. Mörzer Bruyns, V. Langenhoff, P.J.H. van Bree en J.W.P.T. van der Drift.

De derde categorie periodieken betreft dag-, week- en maandbladen die een omvangrijker (maar minder 'deskundig' of 'geïnfomeerd') lezerspubliek bereiken. Onder deze noemer vallen zijn publicaties in Het Centrum (het huidige Utrechts Nieuwsblad; zeventien artikelen in de jaren 1958-1963), Het Huisgezin (vijf artikelen 1950-1953), Toeristenkampioen (twee artikelen 1949 & 1954), Aalsmeerder Courant (1971), Das Tier (1974), Leeuwarder Courant (twee artikelen 1974), Nederlandsch Dagblad (1976) en Nieuwe Revue (circa 1981).

De thematiek van deze artikelen is gevarieerd: Kieviten & politiek, vogels van de Waddeneilanden, eendenkooien, Kemphanen, zoogdieren, Zilvermeeuwen, Kerkuilen en vleermuizen worden voor een breed publiek beschreven, waardoor Sjoerd als kundig 'popularisator' van vogelstudie en natuurbescherming binnen en buiten Staatsbosbeheer bekend raakt. Ook bij de totstandkoming van publieksfolders over vleermuizen, Kerkuilen, eendenkooien, Waddengebied en diverse Staatsnatuurrreservaten (die door Staatsbosbeheer onder andere via bezoekerscentra worden verspreid) wordt Sjoerds talent als tekstschrijver benut.

Naast de talrijke artikelen in periodieken en de publieksfolders schreef Sjoerd ook soortteksten en hoofdstukken voor diverse boeken over vogels en natuurbescherming. De belangrijkste titels betreffen de Avifauna van Noord-Brabant (1967), Avifauna van Midden-Nederland (1971), Handbuch der Vögel Mitteleuropas (Band 5: soortbeschrijving Kwartelkoning, in samenwerking met J. van der Straaten; 1973), Vogels in Friesland (deel 1 1976, deel 2 1977), Vogels van de Grote rivieren (1979), Natuurbeheer in Nederland (deel 1 1979, Pudoc), Atlas van de Nederlandse Broedvogels (Sovon 1980), Vogels van Drenthe (1982) en Natuurbeheer in Nederland (deel 2 1983, Pudoc).

Sjoerd heeft naast de rollen als rapporteur, publicist en auteur zijn kennis, talenten en pennen tevens benut als commentator en co-redacteur. Enerzijds heeft hij veelvuldig conceptteksten voor artikelen en boeken alsmede enkele dissertaties van kritisch-constructief commentaar voorzien. Anderzijds was hij ook als redactielid betrokken bij de totstandkoming van de hierboven genoemde regionale avifauna's van Noord-Brabant en Midden-Nederland. Bij de voorbereiding van beide Sovonatlussen (1980 en 1987) heeft Sjoerd een adviserende rol vervuld. De laatste publicatie waaraan hij heeft bijgedragen als onderzoeker, auteur en redactielid is kort na Sjoerds overlijden verschenen en wordt hieronder vermeld.

Ringonderzoek: van vogelnest tot invliegnet

Sjoerds eerste kennismaking met vogelringonderzoek betreft de nestjonge Sperwers die in het voorjaar van 1946 door kapelaan Fick van een ring worden voorzien. Na zijn aanstelling als vogelkundige verkrijgt hij een ringvergunning en

ringt aanvankelijk voornamelijk jonge vogels. Hoewel Sjoerd zeer bekwaam raakt in het vinden van vogelnesten, behoren de meeste door hem geringde vogelpulli tot de nestvlinders. Veel jonge meeuwen, sterns en weidevogels ontvangen Sjoerds ringen in de omgeving van hun geboorteplek. In de periode 1954-1968 ringden Sjoerd en zijn collega's onder meer ruim 10.000 Zilvermeeuwen in het kader van beheersonderzoek rond deze kolonievogels. In de jaren vijftig bezoekt Sjoerd uiteenlopende vogelvangstlocaties om zich te oriënteren op technieken om ook adulte vogels te kunnen ringen zoals eendenkooien, ganzenbanen, vinkenbanen, Kievitnakker en rietvogelvangplaatsen. In 1957 maakt hij kennis met de uit Japan afkomstige nylon 'invliegnetten'. In zijn eigen woorden is de kennismaking met deze Japanse netten 'liefde op het eerste gezicht'!

Zowel tijdens veldonderzoek, op vacaties (op diverse locaties in Nederland, maar ook op het Franse eiland Corsica en het Britse vogeleiland Skokholm) als in zijn eigen tuin plaatst Sjoerd zijn netten (of assisteert buitenlandse collega's) om allerlei soorten vogels van een ring te voorzien. Terwijl jonge vogels slechts een beperkt deel van het jaar en met daglicht kunnen worden geringd, kan met hulp van invliegnetten het hele jaar rond en ook 's nachts worden gewerkt aan ringonderzoek.

Tot de nachtelijke ringactiviteiten van Sjoerd behoren vangsten op spreeuwen-, uilen- en steltloperslaapplaatsen, alsmede het ringen van Kwartelkoningen (samen met L.M.J. van den Bergh) en Noordse Pijlstormvogels (samen met Britse ornithologen). Overigens wordt het merendeel van de door hem geringde uilen (met name Kerkuil en Ransuil) overdag van een ring voorzien. In de praktijk van het ringonderzoek blijft voor Sjoerd het belang van individuele vogels primair. Bij kans op verstoring van broedsels, slaapplaatsen of voedselgebieden, evenals bij kans op vogelsterfte door verdrinking (Waddenzee) of shock (onvoldoende netcontroles) ziet hij de betrokken vogels liever ongeringd voortleven. Om praktische en technische redenen is Sjoerd voorstander van een zekere soortspecialisatie en 'gebiedstrouw' tijdens het ringonderzoek. De zogenaamde 'Constant Effort Site'-aanpak, die thans door de Vogelringcentrale (en Sovon) wordt gepropageerd, heeft Sjoerd tot februari 1999 met enthousiasme bedreven. Bij het verrichten van ringonderzoek heeft hij veelvuldig samengewerkt met collega-ringers en andere belangstellenden. In een aantal gevallen heeft hij aspirantringers opgeleid en bemiddeld bij de aanvragen voor nieuwe ringvergunningen. Vanaf 1975 wordt Sjoerd bij zijn ringactiviteiten veelal geassisteerd door Cor van Leeuwen, die tevens zijn ringgegevens in een computerbestand verwerkt. Hoewel het aantal door Sjoerd geringde vogels (nog) niet exact bekend is, heeft hij - zowel in diensttijd als in z'n vrije tijd - een belangrijke bijdrage geleverd aan het Nederlandse ringonderzoek. Gedurende zijn loopbaan bij Staatsbosbeheer heeft hij met name grote aantallen meeuwen, sterns, weidevogels en Kerkuilen ge-

ringd, hetgeen vele honderden terugmeldingsgegevens heeft opgeleverd. Ook in het ringersblad *Op het Vinkentouw* (OHV) zal Sjoerd worden gememoreerd.

Overige vogelactiviteiten:

advies, voorlichting, controle en kritiek

Tot de taken van Sjoerd (met name in de jaren zestig en zeventig) behoren onder meer het verstreken van onderbouwde adviezen en (in samenwerking met provinciale natuurbeschermingsconsulenten) het opstellen van richtlijnen voor aankoop, inrichting en beheer van natuurgebieden.

Zo adviseert Sjoerd als vogelkundige onder meer bij de aankoop van de Korverskooi (Texel), De Rottige Meenthe (Zuid-Friesland) en verscheidene andere natuurgebieden, alsmede bij de aanleg en inrichting van nieuwe natuurreservaten in het Deltagebied en Flevoland. Als medewerker van de landelijke Stafafdeling verstrekt hij allerhande vogelkundige adviezen, veelal in samenwerking met Vogelbescherming. Deze adviezen hebben onder meer betrekking op nestbescherming en maai-beheer, weidevogelnormen, aanleg van vogelbosjes, plaatsen van nestkasten, herwaarding van dode bomen, draadslachtoffers, pesticidenrisico's, voorkomen van vogelwetovertreden en vogelverstoringen door luchtverkeer en wintervoeding. Ook advisering rond de verhuur van jacht in de Staatsnatuurreservaten behoort tot Sjoerds takenpakket. Het is een diensttaak die hij met tegenzin vervult, onder meer omdat de jachtbeperkende maatregelen die door hem worden aanbevolen, in veel gevallen worden genegeerd. Sjoerd is later desalniettemin tevreden met de groeiende jachtbeperkingen in natuurreservaten en met de bijstelling van een PBNA*-jachtcursus die hij (samen met dr. Jan Rooth) weet te realiseren.

Naast het verstrekken van vogeltechnische adviezen, heeft Sjoerd ook veel dienst- en vrije tijd besteed aan het geven van voorlichting over vogelstudie, vleermuizen en natuurbescherming aan zeer uiteenlopend publiek. Het geven van voorlichting (veelal onderbouwd met literatuur of onderzoekgegevens en gelardeerd met illustratieve anekdotes) behoort - evenals veldonderzoek en ringwerk - tot zijn meest gewaardeerde diensttaken. De drie categorieën die Sjoerd onderscheidt inzake voorlichting, worden door hem vergelijkbaar aantrekkelijk bevonden. Deze categorieën betreffen ten eerste het houden van lezingen (enkele honderden; voor allerhande publiek onder wie bajeskanten, plattelandsvrouwen, vogelwerkgroepen, ornithologen, chiroptorologen, etc.). Ten tweede het organiseren en leiden van excursies en cursussen (vele tientallen; voor divers publiek onder wie soms prominente buitenlandse natuurbeschermers).

En ten slotte het verstrekken van directe en indirecte voorlichting via drukpers (zie hierboven), radio (in de jaren zestig medewerker aan het VPRO-natuurprogramma 'Op het Vinkentouw') en incidenteel televisie.

Een nog onvermeld onderdeel van Sjoerds takenpakket betreft controle.

Vanaf 1962 tot 1986 besteedt Sjoerd veel tijd aan het inventariseren, ringen en beschermen van Kerkullien, Hooglanderveen, medio jaren 1970.

Eenzijds verricht hij (in de jaren vijftig) een aantal controletoelagen, om te bezien of de in natuurgebieden actieve toezichthouders daadwerkelijk en correct inventarisaties uitvoeren. Tijdens de laatste landelijke vogelaarsdag (28 november 1998; Sovon/NOU/VBN; Nijmegen) deed Alco van Klinken verslag van de bevindingen van de (fictieve) Commissie Intertellervariatie. In Sovon-Nieuws jaargang 12 (1): (1999) wordt gesteld dat het bij sommige tellers wel even duurde voor men doorhad dat het een grapje betrof. Sjoerd was één van hen, maar niet zonder reden...!

Een meer langdurige controlefunctie heeft Sjoerd uitgevoerd als 'Controleur-Vogelwet 1936' gedurende de vele, vele duizenden uren 'in het veld'. Hoewel hij vrijwel altijd met andere doeleinden (vogeltellingen, ringonderzoek, nestinspecties) natuurgebieden, productiebossen en agrarische streken bezocht, heeft hij meermalen gebruikgemaakt van zijn bevoegdheid als opsporingsambtenaar. In veel gevallen betroffen de overtredingen het uithalen of vernielen van nesten alsmede het illegaal doden van vogels. Daarnaast heeft hij (veelal tezamen met politie) opgetreden tegen illegale vogelvangsters en bezitters van beschermde vogels in volières of geprepareerde vorm.

Met de overgang van de Vogelwet-Controleurs naar de Algemene Inspectie Dienst (AID) nemen de opleidingseisen en administratieve plichten dermate toe dat Sjoerd besluit zijn (vrijwillige) wetscontroleerende functie niet langer voort te zetten.

Hoewel Sjoerd een betrokken, hardwerkende en productieve medewerker was, heeft hij zowel bin-

nen als buiten zijn werkring niet verzuimd om kritiek te leveren als hij daartoe aanleiding zag. Als jonge boswachter wordt hij kwaad op een baas (houtvester) die per abuis een Ransuil laat doodschieten. In de strenge winter van 1962-1963 onderschrijft hij de kritiek van Alfred Blok op de goed bedoelde, maar averechts werkende wintervoederingsacties door de luchtmacht per vliegtuig in het Waddengebied. Als de aankoop van het waardevolle natuurgebied De Rottige Meenthe door Staatsbosbeheer onmogelijk blijkt, gaat Sjoerd 'illegaal' bemiddelen om een deel van het terrein te behouden door particuliere aankoop. Na een formele berisping wordt Sjoerds wens tot aankoop en behoud van dit natuurgebied gelukkig alsnog gerealiseerd. Vanuit een dierenwelzijnsoptiek levert Sjoerd kritiek op het gebruik van gif (strychnine en chloralose) voor het doden van Zilvermeeuwen. Als kritiek op een onredelijk geacht vonnis rond een ringactiviteit, besluit (de soms koppige) Sjoerd in 1976 vier dagen te gaan 'zitten'. Hij bekritiseert voorts het jachthuuvereenkomstenbeleid van de Directie Faunabeheer, het maai- en waterbeheer binnen natuurreservaten en het onderhoud van eendenkooien. Vanwege zijn kritische visie op mobiliteit en natuur en zijn behoefte aan goed openbaar vervoer en fietspaden, weigert hij (op kosten van z'n werkgever) een rijbewijs en privé-auto aan te schaffen. In voorkomende gevallen reist hij 'carpoolend' met geautomobiliseerde collega's, doch bij voorkeur per trein, fiets of voet. Ondanks zijn soms kritische houding werd Sjoerd door zijn collega's, leidinggevenden en overige kennissen breed gewaardeerd als deskundige én als mens. Nadat hij in 1974 De Gou-

den Lepelaar ontving van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, werd hij in april 1986 benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau. Vermoedelijk betekenden de massale opkomst van vrienden en bekenden op zijn veertigjarige jubileum (1984) en zijn VUT-afscheidsfeest voor Sjoerd meer dan de juist vermelde eretekens.

Sjoerds activiteiten als VUT-vogelaar (1986-1999)

Als Sjoerd op 1 mei 1986 wegens de VUT-regeling zijn loopbaan beëindigt, is zijn betrokkenheid met vogels, vleermuizen en natuurbescherming nog onverminderd aanwezig. Omdat zijn opvolger (Frank de Rooder) het Mensinghe-onderzoek niet kan continueren en Sjoerd graag minimaal dertig jaren Bijzondere Broedvogels Monitoring Project (BMP) wil afronden, gaat hij tot in 1994 door met zijn broedvogeltellingen in dit Noord-Drentse reservaat. Zijn afnemende gehoorfunctie wordt gecompenseerd doordat hij onder meer Goudhanen laat tellen door zijn medevogelaar Cor van Leeuwen. Als deelnemer aan de jaarlijkse midwintertelling van watervogels blijft hij tot in januari 1999 actief, waarbij hij een aantal vaste telgebieden rond Nieuwegein (vanaf 1967) onderzoekt. Ook met ringonderzoek gaat Sjoerd door, waarbij hij een drietal vaste locaties (veelal samen met Cor van Leeuwen) benut: WRK-terrein en 'Vogelboomgaard'- Park Oudegein in Nieuwegein, alsmede een privé-rijndijk in Odijk. Vrijwel jaarlijks bezoekt hij de eilanden Texel (september) en Ameland (oktober), waarbij hij op vaste locaties doortrekkende zangvogels (op Ameland vooral Goudhanen) vangt en ringt. Daarnaast ringt hij in de broedtijd (in Nieuwegein en wijde omgeving) veel jonge weidevogels, stootvogels, uilen en zangvogels (onder andere Kleine Karekiet en Koekoek). Op de vaste ringlocaties (in Nieuwegein en Odijk) verricht hij reguliere (broed)vogeltellingen en hij werkt mee aan Sovon-projecten als Punt Transect Tellingen (PTT) en 'nestkaarten'. Nadat Sjoerd de huidige gemeente Nieuwegein reeds tweemaal integraal op broedvogels heeft geïnventariseerd (in 1967 ten behoeve van de Avifauna van Midden-Nederland en - ter vergelij-

king - nogmaals in 1977) staat hij in 1995 'aan de wieg' van de Werkgroep Avifauna Nieuwegein. Het is deze werkgroep die in de jaren 1995-1999 zeer veel werk verzet om de Nieuwegeinse vogelwereld in boekvorm samen te vatten. Samen met Gerrie Abel, Wilco Stoopendaal, Henk S. Lichtenbeld en Luc de Bruijn vormt Sjoerd de redactie voor het boek *De vogels van Nieuwegein-Vogels* in een veranderend landschap, dat op 6 maart 1999 aan belangstellenden is gepresenteerd. Hoewel Sjoerd het eindresultaat helaas niet heeft kunnen bekijken, heeft hij als initiatiefnemer, inventarisator, auteur, redacteur en fondsenwerver een grote bijdrage geleverd aan dit boek, dat veel interessante informatie bevat over de (broed)vogelbevolking en -ontwikkelingen in deze randstedelijke groeikern. Vanwege het veertigjarige jubileum van de Provinciale Vogelwacht Utrecht is dit boek als present verspreid onder de leden, terwijl de restant-oplage via de boekhandel wordt verkocht. Het overlijden van Sjoerd twintig dagen vóór de presentatie van het boek heeft zijn collega-redactieleden diep geschokt.

Hoewel een goed overzicht van Sjoerds publicaties in de periode 1986-1999 (nog) ontbreekt, heeft hij in deze jaren minder gepubliceerd dan in de decennia daarvoor. In de jaren 1987-1990 heeft hij zich onder meer actief ingezet bij het oprichten van Vluchtelingenwerk Nieuwegein en het begeleiden van asielzoekers. Veel schrijfspanning in de jaren negentig heeft Sjoerd gericht op een autobiografie (veertien delen, onvoltooid), naast het bijhouden van privédagboekjes, vogel-, zoogdier- en vlindernotities en persoonlijke correspondentie. Relatief veel tijd heeft Sjoerd zijn laatste levensjaren aan directe contacten met mensen besteed. Naast vogelaars, vluchtelingen, burens en plaatsgenoten heeft hij vooral met Alie (zijn echtgenote), kinderen en kleinkinderen een aanzienlijk en waardevol deel van zijn actieve 'tweede jeugd' doorgebracht. Tussen de vele persoonlijke herinneringen zal de reis die auteur dezes met vader (Sjoerd) en zoon (Rabindra) in juli 1998 maakte in Noord-oost-Polen als een uitzonderlijke en onvergetelijke laatste gezamenlijke vakantie voortleven.

■ Wigle J. Braaksma, Utrechtseweg 305-c2, 3731 GA De Bilt, (030) 220 32 10.

LITERATUUR:

- Anonymus (1999): Landelijke dag 1998. Sovon-Nieuws 12 (1): 5.
Boere, G.C. (1984): Publicaties van ing. S.J. Braaksma in de periode 1949-1984. Staatsbosbeheer Utrecht, 1984-21.
Braaksma, S. (1992): Het gedenkwaardige jaar 1952. Het Vogeljaar 40: 193-197.
Braaksma, S. (1993): Vogels als hobby en als bron van bestaan. Limosa 66: 70-78.
Voous, K.H. (1995): In de Ban van Vogels. Bladzijden 171-172.

Rubberen gevels

Het Utrechtse Energie Productiebedrijf UNA heeft in de satellietstad Leidsche Rijn een gebouw laten verrijzen waarvan de gevels van rubber zijn. In het opzienbarende pand, dat volgens de ontwerpers een 'jeugdig uiterlijk heeft', staat

een installatie die een groot deel van de 30.000 woningen van stadsverwarming voorziet. Direct onder de vrij sterk gebogen dakrand zijn invlieggaten voor onder meer Gierzwaluwen en vleermuizen aangebracht.

Bron: Dagblad De Telegraaf, 12 september 1998.